

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

Великі можливості мають інформаційні технології у формуванні теоретичної основи знань учнів та розвитку їх теоретичного мислення, оскільки вони дають змогу отримувати, подавати, опрацьовувати, передавати та зберігати різноманітну інформацію у необхідному вигляді. Школяр може сам доторкнутися до “відкриття”, експериментуючи з підготовленою для цього моделлю. Набуті, при таким чином організованій навчальній діяльності, абстрактні, системні, загальні знання стають ще вагоміше у “багажу” знань учня. Для проведення таких комп’ютерних експериментів вчитель готує плани, інструкції, вказівки до їх проведення, які подаються як у друкованому, так і у електронному вигляді. На будь-якому етапі проведення експерименту учень може використовувати комп’ютерні повтори, а при необхідності, користуватися комп’ютерними підказками, детальними поясненнями, підходячи в решті решт до осмислення визначень, понять, законів.

Навчальна діяльність учня відбувається у необхідному для нього темпі. Шлях просування за етапами експерименту вибирається вчителем чи учнем, і визначається в залежності від ступеня усвідомленості матеріалу, який може бути визначеним за допомогою ненав’язливого, лагідного внутрішнього тестування, яке підготовлено вчителем в рамках проведення даного експерименту. Таким чином, учень фактично працює за індивідуальною стратегією, а вчитель має змогу здійснити різноманітну, особистісно орієнтовану, диференційовану допомогу школяреві у проведенні експерименту.

Закріплення набутих теоретичних знань відбувається на навчальних вправах, завданнях і задачах, рівень складності яких і їх кількість визначається для кожного школяра на основі проведеного раніш тестування. Отже, запропоновані учневі завдання відповідають його потенційним силам. Виконання завдань може здійснюватися учнем традиційно чи на комп’ютері. Це визначається характером вправ, а також часом, який школяр може працювати за комп’ютером. Виконуючи завдання учень постійно використовує одержані раніш теоретичні знання в конкретних традиційних і нетрадиційних випадках і умовах, постійно переходячи, тим самим, від загального до часткового, від абстрактного до конкретного, від системного до поодинокого і навпаки. Виконуючи ці переходи поступово з більшою долею самостійності учень, тим самим, систематизує свої теоретичні знання.

Просування учня за матеріалом навчальної дисципліни відбувається з нарощуванням насиченості і наукової ємності матеріалу. Отже і набуті при цьому теоретичні знання стають дедалі більш ґрунтовними; завдання, вправи, задачі – більш творчими, вони набувають статусу проблем. Напружена праця школярів завдяки застосування інформаційних технологій протікає невимушено і лагідно. Учні відкривають багато нового, цікавого і, на перший погляд, незрозумілого, але вражаючого, дивовижного і чарівного. Це спонукає їх до творчих пошуків і подолання перешкод на цьому шляху. В процесі, таким чином організованого навчання, учні одержують міцні теоретичні знання, які вони завжди можуть застосувати на практиці; набувають розвитку всі потенційні сили учнів, необхідні для їх подальшого саморозвитку і самовизначення.

Таким чином, запропонована модель гуманно зорієнтованого розвивального навчання молодших школярів на основі широкого використання інформаційних технологій дозволяє учневі отримати сучасний рівень освіти, розвинути і розвинути свої природні обдарування, сформувати світогляд, творити і будувати себе і оточуючий світ протягом всього життя.

ЛІТЕРАТУРА

99. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – М. – 1986.
100. Занков Л.В. Обучение и развитие. – М. – 1975. – 390с.
101. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання (навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів) – Х. – 1997. – 338с.
102. Педагогика: учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений /Сластёнин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н. – М. – 2000. – 512с.
103. Якиманская И. С. Развивающее обучение. – М. – 1979.

Одержано редакцією 06.09.2002.

УДК: 37.025:78

О.О.

ГУМІНСЬКА

РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Завдання розвивального навчання знайшли своє висвітлення в музичній педагогіці, починаючи з 70-х років ХХ ст., що пов’язано з науково-практичною діяльністю Д.Б.Кабалевського. Завдання статті - висвітлення проблеми розвивального навчання в музично-педагогічній концепції та програмі Д.Б.Кабалевського, пошук її реалізації в останніх наукових дослідженнях.

Система музичного виховання в загальноосвітній школі за останні три десятиліття перебуває під впливом музично-педагогічної концепції композитора, педагога й просвітителя Д.Б.Кабалевського (1904-

1987) та створеної ним програми з музики для загальноосвітніх шкіл. Д.Б.Кабалевський протягом багаторічної роботи з дітьми прагнув знайти таку педагогічну концепцію, такі принципи, методи й прийоми, які допомогли б зацікавити дітей музикою, захопити їх, наблизити до них це прекрасне мистецтво, що втілює в собі безмежні можливості духовного збагачення людини [3,8]. І йому це вдалося - створена ним система музичного виховання знайшла своїх прихильників у всьому світі. Перевірені багаторічним досвідом і практикою українські програми з музики, розроблені на основі концепції Д.Б.Кабалевського, підтверджують дієвість розвивального навчання в музичній педагогіці та практиці.

Головною метою музичних занять за системою Д.Б.Кабалевського є формування в школярів музичної культури як невід'ємної і важливої частини їх духовного зростання. Вона реалізується за допомогою трьох педагогічних взаємопов'язаних завдань, що ґрунтуються на основі розвитку сприйняття музики і включення школяра у процес оволодіння музичною культурою:

- 1) формування емоційного ставлення до музики: емоційний відгук на музику, музичне чуття, проникнення в образну сферу музики, пробудження бажання слухати й виконувати музику;
- 2) формування осмисленого ставлення до музики: набуття учнями музично-естетичних знань, які допоможуть не тільки відчувати, але й зрозуміти характер музичних образів, їх логіку і життєвість змісту;
- 3) формування діяльнісно-практичного ставлення до музики в процесі її виконання, перш за все хорового співу як найдоступнішої форми музикування (виконавські уміння та навички, музично-слухові уявлення).

З цих завдань випливають і вимоги до уроку музики, який має являти собою процес емоційного, активного сприйняття, охоплювати різноманітну діяльність учнів - слухання музики, спів, музикування, рухи під музику.

Програма з музики загальноосвітньої школи, створена й перевірена на практиці композитором і педагогом Д.Б.Кабалевським, піднімає на новий щабель предмет естетичного циклу - музику, розв'язує важливі завдання - зацікавити, захопити. Уміле розв'язання проблеми інтересу та захоплення важливе для успішного проведення занять з будь-якого шкільного предмета. Але особливого значення воно набуває в галузі мистецтва, де без емоційного захоплення неможливо досягти бажаних результатів.

Протягом багатьох років музично-педагогічної роботи зі школярами, зазначає Д.Б.Кабалевський, він намагався знайти таку педагогічну концепцію, яка виходила б з музики і на музику спиралась, природно та органічно пов'язувала б музику як мистецтво з музикою як шкільним предметом, а шкільні заняття музикою так само пов'язувала з реальним життям. Д.Б.Кабалевський намагався знайти такі принципи, які допомогли б захопити дітей, зацікавити їх музикою, наблизити до них це прекрасне мистецтво, що містить у собі безмежні можливості духовного збагачення людини. Головне, до чого він прагнув, це викликати в дітях і підлітках чітке розуміння того, що музика, як і всі види мистецтва, не проста розвага і не додаток, не "гарнір" до життя, яким можна користуватися за власним розсудом, а важлива частина самого життя, життя в цілому й життя кожної окремої людини, в тому числі кожного школяра [3,173].

Усі форми музичних занять зі школярами за цією методикою спрямовуються на їх духовний розвиток: майже кожна найлаконічніша розмова про музику може (й повинна) допомагати їх пізнанню світу, формуванню світогляду, вихованню моральності. Ще більшою мірою це стосується музики. Жоден твір, найлаконічніший за формою і скромний за змістом, не зможе пройти поза увагою дітей і підлітків, не зворушивши їх розум і серце. З кожним роком занять Д.Кабалевського ясніше й ясніше було видно, що погляди учнів на музику нерозривні з їх поглядами на життя взагалі. Основне завдання вчителя - допомогти формуванню цих поглядів.

Програма Д.Б.Кабалевського відрізняється від попередніх тим, що побудована не за традиційною схемою (музична грамота, хоровий спів, слухання музики), а за тематичним принципом. Проблема зв'язку музики з життям уперше була розроблена Б.В.Асаф'євим. Вона розглядалася в музичній педагогіці як методологічна основа музичного виховання. Саме ця проблема стала основою програми з музики загальноосвітньої школи, розробленої Д.Б.Кабалевським. Виразенням змісту програми є провідна тема - музика й життя. Тут і початок музичного знайомства з музичним мистецтвом, і кінцевий результат занять, і мета вивчення музики - усе об'єднане єдиним змістом життя в багатогранності проявів. Опора на цей принцип породжує захопленість музикою й зацікавленість, серйозне ставлення до неї. Поступово й послідовно ускладнюючись та поглиблюючись, тема розкривається протягом чверті від уроку до уроку.

Така побудова програми має перевагу: дає можливість замість звичайного повторення вивченого матеріалу перейти до узагальнення. Ця програма дає широкий простір для творчості кожного вчителя, як у визначенні форм і методів, так і в доборі музичного матеріалу. Учитель може замінювати один твір іншим, аналогічним за художньо-педагогічною цінністю, але в рамках основної теми. Зазначений принцип побудови програми вимагає і відповідних методичних прийомів. Вони виявляються в тому, що один і той же твір учні слухають у різних класах у зв'язку з різними темами. За такої умови не

розсіюється їхня увага між усвідомленням явища й твору, зберігаються сили школярів для сприйняття нових музичних творів. Повторення матеріалу, не є відтворенням ізольованих кусків навчального курсу. Повернення тут є значним кроком уперед, адже воно застосовується в нових умовах, що підтверджує принцип систематичності в розвивальному навчанні (Л.В.Занков).

Завдяки тематичній побудові навчального процесу створюються умови для досягнення цілісності уроку, єдності всіх його складових компонентів, оскільки в основу покладені не види діяльності (в традиційній програмі - спів, вивчення нотної грамоти, слухання музики), а різноманітні музичні закономірності, їх, система. Усі види роботи на уроці підлягають розкриттю теми. Аналогічно добирається і матеріал для розспівки, хорового співу, слухання музики, музикування тощо.

Таким чином, процес сприйняття твору проходить цілісно: з нього виділяється суттєва інтонація для розспівки, інтонується тема, а під час слухання учні (залежно від музики та завдань, поставлених учителем) показують рухом руки фразу (смічок) чи метр (пульс), акценти ударними музичними інструментами, самовиражаються в музиці (вільне диригування).

Особливості змісту й структури аналізованої програми знайшли своє втілення в такому специфічному методі навчання як метод музичного узагальнення. Цей метод, спрямований на організацію засвоєння дітьми теми уроку, що має узагальнений характер, об'єднує всі форми й види роботи на уроці.

Ще один метод, запропонований Д.Б.Кабалевським, - метод емоційної драматургії. Він пов'язаний з урахуванням специфічних умов роботи в певному класі, з певним складом учнів. Залежно від цих умов учитель має реалізувати на уроці різноманітну режисуру, залишаючись при цьому в рамках вимог програми розкриття певної теми. Д.Б.Кабалевський пропонує, наприклад, зважаючи на настрій, втомленість та підготовку дітей, давати учням для слухання чи виконання відповідний музичний матеріал. А може трапитись, що вчителю взагалі доведеться з метою кращого закріплення теми опустити з уроку одну чи дві складові частини, а потім до пропущеного повернутися на наступному уроці.

Підхід Д.Кабалевського до виховання мистецтвом спонукає переосмислити принципи загальної дидактики стосовно специфіки вивчення музики, виключає формальне використання прийомів та методів. Учителю цим визначається ґрунтовна основа викладання - тематична побудова програми, що підпорядковує увесь зміст уроку навчально-виховним завданням, поєднуючи всі елементи уроку. Автор програми вважає навички самостійного мислення показником творчого розвитку учнів, розглядає принцип подібності та відмінності як вирішальний для виховання головної якості мислення - діалектичності. Прагнення зробити своє, краще, нове як вираження морального ставлення людини до життя - ось критерій ефективності творчих занять, творчої активності школяра.

Ця концепція увібрала в себе кращий досвід вітчизняної й зарубіжної музичної педагогіки, новаторство якої полягає:

- у виведенні вузької спеціалізованої цілі (музичний розвиток у попередніх програмах) у широкий історико-культурний контекст, а саме: формування духовної культури школяра, в центрі якої є "родина увага" до світу в процесі різноманітних форм спілкування з музикою;
- у розумінні музики не тільки як навчального шкільного предмета, але як важливої системи самого життя, у визначенні "Музики і життя" як основної теми усього художньо-освітнього процесу;
- у пріоритеті не вузькоспеціальних завдань, пов'язаних із формуванням навичок слухання, співу за нотами, вокально-хорових навичок та ін., а завдань цілісно-особистісного розвитку людини: формування інтересу до життя через захопленість музикою, творчого художньо-образного мислення в музиці і про музику, почуття стилю як основи художнього смаку дитини;
- у дидактичних принципах педагогіки мистецтва, обумовлених інтонаційно-образною природою музики, зв'язком із життям та іншим мистецтвом;
- у перевазі інтонаційного методу пізнання змісту, який дає можливість дітям без осмислення, диференціації окремих засобів музичної виразності адекватно розкрити для себе життєво-духовний світ мистецтва;
- у розкритті й використанні внутрішніх можливостей музики, а саме таких, які створюють художній контекст (вихід за межі музики); в «створенні вже створеного», особистому «проживанні» образу через різноманітні види художньої діяльності, в переінтонуванні, грі як внутрішньому проживанні образу, драматизації і т.д.;
- у тематизмі як системі музично-естетичних тем, що послідовно ускладнюються й взаємодіють, а також відображають природу музики й природу дитини;
- у концепції, що дає можливість програмі (особливо музичному матеріалу) існувати як відкритій системі, яка органічно поєднує різноманітні особливості музичного матеріалу, види практичного музикування та інші методики викладання [3,16].

Концепція викладання музики як живого образного мистецтва Д.Б.Кабалевського і теорія розвиваючого навчання В.В.Давидова стали основою сучасних програм з музики для загальноосвітніх

шкіл. Авторські колективи О.Ростовський, Л.Хлебникова, Л.Марченко – в Україні, В.О.Усачова, Л.В.Школяр, В.О.Школяр – в Росії розкрили глибинний педагогічний потенціал програми Д.Б.Кабалевського.

Наукові праці Л.В.Школяр є розробками нової *технології розвивального музичного навчання*, що мають наступні методичні позиції. *Діяльнісний підхід до музичного навчання*, його значення для розвитку учнів. Передбачається не лише насичення уроків музики різними видами діяльності, а перш за все «самовідкриття істини» дитиною, тобто такий спосіб реального та мисленого експериментування, який дозволяє учням прослідкувати виникнення самого знання, проникнення в сутність музичних явищ, подій, фактів, знаходження в них взаємодії загального та часткового. Такий діяльнісний підхід веде до справжньої виконавської творчості. Наведемо приклади різних методик опрацювання навчального матеріалу в 2-му класі (I чверть), за темою «Танець».

Зовнішньодіяльнісний підхід до музичного навчання

Учитель дає завдання простукати остинатний ритм дві восьмі й чверть під музику «Гопак» Я.Степового. Він домагається злагодженого виконання ритмічного малюнку на музичних інструментах, зміни динаміки, попадання плесканням на сильні долі і т.д.

Мета такої діяльності – відтворити характер гопака. Усім цікаво, усі зайняті активною діяльністю, виявляють старанність.

Діяльнісний підхід до музичного навчання

Учитель нічого не пропонує. Діти беруть інструменти, щоб грати гопак...взяли...спробували...Що вийшло? Що потрібно, щоб вийшов гопак? Діти приходять до історії створення танцю, з'ясовують, що головне в ньому (стрибки), як це можна заграти, підкреслити виконанням на інструментах, в рухах, в акцентах, динамічно. Так учні починають розуміти, чому люди висловлюють свої думки, настрої у рухах, що емоційні стани, умови життя (ситуації) бувають різні. Тому різними є настрої, ритми, рухи, темпи танців. Танці частіше всього – радісне відчуття життя, яке відтворюють і композитори, наприклад, Я.Степовий. Після подібних роздумів починається виконавська творчість дітей, конкретизація емоційного стану кожної дитини на мову музики. Учні самі визначають (вибирають із декількох, запропонованих самими дітьми) ритмічну формулу для остинато, ту, що найбільш відповідає стану радісного збудження, складають виконавський план-патритуру: виділяють динамічну та звукову кульмінації, розподіляють різні шумові інструментів, включають сольні фрагменти, продумують ритмічний вступ і закінчення тощо.

Один приклад методики опрацювання навчального матеріалу демонструє зовнішню зайнятість учнів на фоні безпроблемного спілкування з учителем, яскравий зовнішній результат, репродуктивний навчальний процес. Другий - істинно діяльнісний, що веде до розвитку мислення й творчого пошуку.

Наступним методичним положенням розвивального музичного навчання є положення *про діяльність школярів на уроці музичного мистецтва, яка має здійснюватись як художня за змістом і навчальна за формою*. Це можливо за умови, коли учні самі відтворюють процес народження музики: самостійно здійснюють вибір засобів музичної виразності, інтонацій, які, на їх думку, краще й повніше прокривають життєвий зміст твору, творчий задум композитора й виконавця. При цьому школярі проникають у твір, пізнають природу музичної творчості, музичного знання, розкривають у цілісному мистецтві його внутрішні зв'язки і відносини, завдяки чому музика пізнається як художнє відтворення життя з усіма його протиріччями. Йдеться не про те, щоб розглядати з учнями філософські категорії у науковому плані, а про те, щоб піднести дитину над повсякденним, звичним, банальним. Це і є розвитком музичної культури як частини духовної.

Проблематизація змісту музично-художньої освіти є наступним методичним положенням, і полягає у наступному: навіть невелике й незначне музично-художнє явище має розглядатися з позицій загальнолюдських цінностей, на це має бути спрямоване дитяче мислення. Рівень наближення дитини до мистецтва має відповідати природі мистецтва й природі самої дитини.

Завдання програми «Музичне мистецтво, 1-4 класи» опрацьовані у світлі вимог розвивального навчання.

1. Розкриття школярами змісту музичного мистецтва як прояву духовної діяльності людини-Творця, людини-Художника; формування на цій основі уявлень про мистецтво як концентрований музичний досвід людства.
2. Формування в учнів естетичного, емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва і життя.
3. Розвиток музичного сприймання, набуття навичок глибокого, особистісно-творчого осягнення морально-естетичної сутності музичного мистецтва.
4. Оволодіння інтонаційно-образною мовою мистецтва на основі досвіду творчої діяльності і взаємозв'язків між різними його видами.
5. Створення передумов формування у школярів основ теоретичного мислення, результатом чого має стати уявлення про музику як про художнє відтворення дійсності та її діалектичну сутність.

Філософсько-естетичний рівень викладання музики, конкретизований у сучасних програмах та описаний в останніх наукових дослідженнях, і є основою розвивального навчання в музичній педагогіці.

ЛІТЕРАТУРА

104. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. – М.: Педагогика, 1986. – 240с.
105. Занков Л.В. Дидактика и жизнь. – М.: Просвещение, 1968. – 176с.
106. Кабалевский Д.Б. Воститание ума и сердца: Кн. для учителя. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Просвещение, 1984. – 206с.
107. Красильникова М. Интонация как основа музыкальной педагогики // Искусство в школе. – 1991. - №2. – С.6-9.
108. Школяр Л.В. Новые музыкальные технологии // Музыкальное образование в школе/Сост. Л.В.Школяр, М.С.Красильникова и др. – М., 2001. – С.105-132.

Одержано редакцією 24.07.2002.

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компоненту дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59   **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20